

I.I.E.S

برگزیت و بازار انرژی: تحلیل اثرگذاری

بر منافع انرژی ج.ا.ایران

دیدگاهها و تحلیلها

شماره ۲۸

نویسنده: محمدصادق جوکار

تهران - خیابان ولیعصر - روبروی پارک ملت -

خیابان سایه - پلاک ۶۵

تلفن: ۲۷۶۴۴۳۲۹ صندوق پستی: ۴۷۵۷-۱۹۳۹۵

آدرس اینترنتی:

energydiplomacy.iies.ac.ir

مقدمه

بریتانیا در فرآیند ۲۳ ژوئیه با ۵۲ درصد آراء موافق، از اتحادیه اروپا به عنوان دومین اقتصاد بزرگ جهانی خارج شد. این رأی اولین گام از فرآیند زمانبر و چند مرحله ای خروج بریتانیا از نهادهای اروپایی است. در خلال ماهها و احتمالاً سالهای آینده، رهبران بریتانیا و اروپا با یکدیگر درگیر مذاکرات شرایط خروج و لغو عضویت بریتانیا و مهمتر از آن شیوه آینده روابط بین بریتانیا و اتحادیه اروپا خواهند بود. درحالیکه شرایط دقیق خروج و نحوه روابط آینده بریتانیا و اتحادیه اروپا در حال گفتگو می باشد، انتظار می رود که بریتانیا تلاش کند شرایطی را فراهم کند که دسترسی این کشور به بازار واحد اروپایی ادامه پیدا کند اما احتمالاً اتحادیه اروپا از پذیرش چنین درخواستی امتناع نماید. زیرا تصمیم دارد که با سخت کردن دسترسی بریتانیا به نهادهای اروپایی از خروج دیگر کشورهای اتحادیه جلوگیری نماید.

این اولین باری است که یکی از اعضای این بلوک ۲۸ کشوری جدا می شود و فرآیند جدایی آن احتمالاً مملو از عدم قطعیتها، بندهای قانونی و موارد مربوط به برنامه زمانی خروج خواهد بود. این عدم قطعیتها، احتمالاً برای یک دوره چند ماهه خروج - اگرچه چند سال - ادامه پیدا خواهد کرد. از این گذشته، این امر زمانی پیچیده تر خواهد شد که بدانیم، هر چند نخست وزیر سابق بریتانیا - کامرون - خاطرنشان کرده است که خواهان گسستن پیوندها عمیق رسمی بریتانیا و اتحادیه اروپا نیست، ولی جانشین وی - خانم تترامی - که فرآیند خروج را پی خواهد گرفت، چندان مشخص نیست اما بی تردید، در دوره موقت مذاکرات فرآیند خروج، موقعیت روابط بریتانیا و اتحادیه اروپا و همه مقررات آن بی تغییر خواهد ماند. در کوتاه مدت، عدم قطعیتها، مشخصات اثرات مستقیم و غیرمستقیم برگزیت را بر بازار انرژی مشخص خواهد کرد اما می توان خطوط کلی برخی از اثرات خروج بریتانیا بر بازار انرژی را ترسیم نمود.

تأثیرات مستقیم برگزیت بر بازار انرژی

به دلیل اینکه در کوتاه مدت همچنان مقررات تجاری اتحادیه اروپا بر روابط این اتحادیه با بریتانیا برقرار است، اثر مستقیم و فوری در کوتاه مدت برگزیت بر بازار انرژی محدود به شکنندگی قیمت کالاها از جمله برجسته تر از همه، قیمت نفت خواهد بود. قیمت نفت برنت در روز بعد از فراندوم به اندازه ۶/۶ درصد افت داشت. حداقل تا زمانی که عدم قطعیت وضعیت روابط بریتانیا و اتحادیه اروپا ادامه داشته باشد، این شکنندگی قیمت در آینده نیز بیشتر محتمل خواهد بود. کاهش نفت منجر به کاهش فعالیت های نفتی در بریتانیا نیز خواهد شد. مثلاً تخمین زده می شود که از ۳۷۵ هزار نفر شاغل در صنعت نفت و گاز بریتانیا در سال ۲۰۱۵، حدود ۶۰ هزار نفر به دلیل قیمت های پایین نفت و دشوار شدن دسترسی بریتانیا به سرمایه نهادهای اروپایی، شغل خود را از دست بدهند.

اثرات غیرمستقیم

با قطعیت بیشتری می توان گفت که اثرات غیرمستقیم خروج بریتانیا بر بازار انرژی در کوتاه و میان مدت بیش از اثرات مستقیم آن بوده و بر چشم انداز رشد اقتصاد جهانی اثر خواهد گذاشت.

- خروج بریتانیا در دوره ای اتفاق می افتد که رشد جهانی با عدم قطعیت های گسترده ای در مورد چشم انداز خود روبرو بوده که بر رشد تقاضای انرژی اثر خواهند گذاشت. هرگونه کاهش در رشد اقتصادی بریتانیا که به دلیل جدایی از نهادهای مالی اروپا و تسهیلات مالی آن تا حد زیادی متصور است، بر رشد اقتصادی کشورهای مرتبط با بریتانیا بویژه بازارهای نوظهور اثر منفی خواهد گذاشت که منجر به کاهش تقاضای جهانی انرژی می شود.

- خروج بریتانیا منجر به افزایش هزینه های سرمایه گذاری در بریتانیا شده و جریان سرمایه گذاری در بریتانیا را دگرگون خواهد کرد.

- علاوه براین، تاثیر غیرمستقیم دیگر خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا، افزایش قیمت دلار خواهد بود. افزایش قیمت دلار در ترکیب با کاهش رشد اقتصاد جهانی بر تقاضای جهانی نفت اثر منفی خواهد گذاشت. این امر ممکن است که منجر به اثرگذاری فوری مالی در کشورهای وارد کننده نفت و همچنین برخی از صادرکنندگان نفت نیز گردد.

ابعاد اثرگذاری عدم قطعیت های برگزیت بر بازار انرژی

هرچه زمان به پیش می رود، عمده اثرگذاری خروج بریتانیا بر بازار انرژی منوط به نحوه ترسیم خطوط کلی نحوه ارتباط بریتانیا و اتحادیه اروپا و حتی نحوه رفتار و شکل این اتحادیه خواهد بود. در حال حاضر می توان گفت که در سه حوزه می توان چارچوبه اثرگذاری غیرقطعی خروج بریتانیا را بر بازار انرژی ترسیم کرد: الف) اثرگذاری بر سیاست های آتی حوزه انرژی و تصمیمات مربوط به تغییرات آب و هوایی، ب) آینده دسترسی بریتانیا به بازار اروپایی و پ) اثرگذاری بر پتانسیل خروج های دیگر از اتحادیه اروپا.

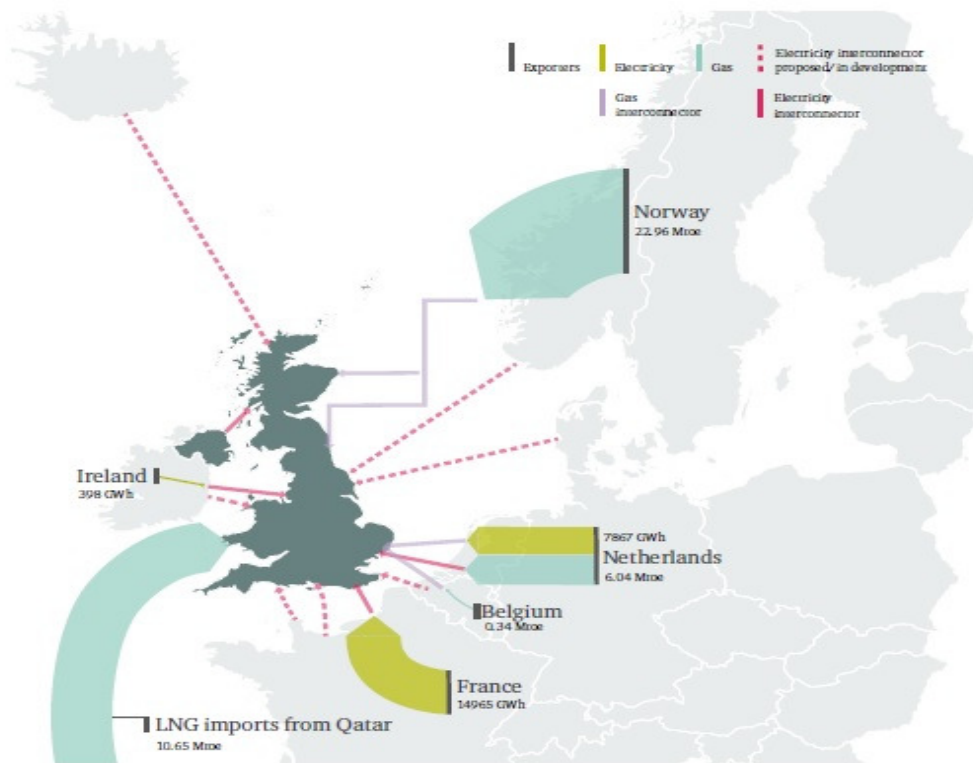
• سیاست های مربوط به تغییرات آب و هوایی

زمانی که مباحث سیاست های چندجانبه تغییرات آب و هوایی مطرح شد، بریتانیا به عنوان بخش از بلوک اتحادیه اروپا - دومین انتشاردهنده کربن جهان - در مذاکرات سازمان ملل شرکت داشته و تعهدات خود را در ذیل معاهده پاریس اخیر به عنوان بخشی از تعهدات گسترده تر اتحادیه اروپا پذیرفت. هرچند که بریتانیا دارای قوانین داخلی جلوگیری از انتشار کربن می باشد اما مشخص نیست که تعهدات اروپایی را اجرا خواهد کرد و یا سیاست های کشوری خود را پیگیری می کند. اروپا نیز مشخص نیست که سیاست های خود را برای رسیدن به اهداف مشخص شده در زمینه کاهش انتشار کربن بدون حضور بریتانیا را تغییر خواهد داد یا نه.

• اثرگذاری بر دسترسی به بازار اروپا بویژه بازار مالی

اثرات خروج بریتانیا از این منظر بر بازار انرژی تا حد زیادی منوط به شکل روابط آینده اقتصادی بریتانیا و اتحادیه اروپا می باشد. به طور کلی ۵ احتمال ممکن برای روابط بریتانیا و اتحادیه اروپا این دو وجود دارد؛ الف) تداوم وضعیت جاری تعاملات اتصادی به رغم خروج سیاسی و پابرجا بودن عضویت بریتانیا در بازار مشترک، ب) مدل نروژ، که در این مدل بریتانیا از اتحادیه اروپا خارج می شود اما «دسترسی کاملی» به بازار مشترک دارد، پ) مدل سوئیس که در آن بریتانیا از طری توافقات دوجانبه کشوری، دسترسی محدودشده تری به بازار اروپایی پیدا می کند، ت) مدل کانادا که بریتانیا از طریق موافقتنامه های تجارت آزاد با اتحادیه به بازار اروپا دسترسی داشته باشد و نهایتاً ث) اینکه بریتانیا و اتحادیه اروپا قادر به مذاکره برای تجارت ترجیحی بین یکدیگر نبوده و بریتانیا بر حسب مقررات سازمان تجارت جهانی به بازار اروپایی دسترسی پیدا می کند.

با توجه به اینکه بریتانیا در حوزه های گاز طبیعی و الکتروسیته بخشی از بازار داخلی اتحادیه می باشد - ۵۰ درصد گاز وارداتی بریتانیا از اتحادیه تامین می شود - هر یک از این سناریوهای فوق، تاثیرات متفاوتی بر بازار انرژی خواهد داشت.

• ارتباطات شبکه انرژی بریتانیا و اتحادیه اروپا

در شرایطی که دسترسی به بازار مالی اروپا برای بریتانیا دشوار گردد، بی تردید بسیاری از پروژه‌های انرژی نیازمند تامین مالی در بریتانیا نظیر توسعه میدین نفتی، پروژه‌های توسعه انرژیهای تجدید پذیر و هسته ای با عدم پیشرفت برنامه ریزی شده روبرو شده و ممکن است که عرضه و تقاضای انرژی بریتانیا را درگیر تغییرات شگرف نماید. مطابق ارزیابی موسسه چاتم هاووس، بریتانیا بین سال‌های ۵-۲۰۱۴ تا ۲۰۲۱-۲۰۲۰ نیازمند ۲۷۴/۹ میلیارد پوند سرمایه‌گذاری در بخش زیرساخت‌های انرژی خود می‌باشد که برنامه‌ریزی می‌شد بخش عمده این سرمایه‌گذاری از طریق نهادهای اروپایی در بریتانیا انجام پذیرد که با تحقق برگزیت با دشواری مواجه خواهد شد. لازم به ذکر است که در سال ۲۰۱۳ از مجموع ۹۷۵ میلیارد پوند سرمایه‌گذاری انجام گرفته در بریتانیا، به میزان ۵۶۶ میلیارد پوند آن از طریق نهادهای اروپایی تأمین شده است. طبیعتاً با خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا، تغییراتی در جریان سرمایه‌گذاری نهادهای اروپایی به بریتانیا رخ خواهد داد که منجر به اثراتی در عرضه و تقاضای انرژی بریتانیا خواهد شد.

• اثرگذاری بر پتانسیل برای خروج بیشتر

اثر دیگر احتمالی بلند مدت برگزیت بر بازار انرژی به آینده همگرایی در درون اتحادیه اروپا بستگی دارد. اگر خروج بریتانیا منجر به تشویق ملی‌گرایی و اگراییه در کشورهای دیگر شود، همگرایی اروپایی در همه حوزه‌ها بویژه سیاست‌های حوزه انرژی را متأثر خواهد کرد. به نظر می‌رسد که اتحادیه اروپا در نظر دارد که با الف) تسریع در فرآیند خروج بریتانیا از اتحادیه ب) جدیت در قطع بهره‌مندی اقتصادی بریتانیا از اتحادیه در شرایط خروج سیاسی و یا حداقل محدود سازی آن، از تسری الگوی خروج بریتانیا به دیگر کشورهای دارای جریان‌های شدید ملی‌گرایی جلوگیری نماید. در خود بریتانیا نیز برخی از حکومت‌های داخلی نظیر اسکاتلند نیز خواستار استقلال و تداوم پیوستگی به اروپا بوده و ممکن است که ساختار جغرافیای سیاسی بریتانیا

با واگرایی روبرو گردد که در این صورت با جدا شدن بخش نفتی بریتانیا، سیاست ها و وضعیت انرژی بریتانیا را تحت الشعاع قرار دهد. و اگر هم اسکاتلند در مجموعه بریتانیا از اتحادیه اروپا خارج شود، تامین مالی برنامه های توسعه نفتی این منطقه که با کاهش شدید تولید روبرو است از بازارهای مالی اروپا دشوار خواهد شد.

اثرات برگزیت بر منافع انرژی ج.ا.ایران

موسسه مطالعات بین المللی انرژی با تمرکز بر حوزه های مختلف سیاسی، اقتصادی و اجتماعی (محیط زیستی) خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا به بررسی موارد اثرگذاری مثبت و منفی این رویداد بر منافع انرژی ج.ا.ایران پرداخته است که مهمترین موارد آن عبارتند از:

• تأثیر بر چشم انداز موضع اتحادیه اروپا در اجرای برجام

در حقیقت بعد از خروج بریتانیا باید طرف مذاکراتی ایران را $EU4+2$ به جای $EU3+3$ دانست. یکی از اصلی ترین حامیان نیل به توافق هسته ای با ایران در راستای استراتژی اوباما در درون اتحادیه اروپا، بریتانیا بود که در مواردی در کنار آلمان در تعدیل رفتار فرانسه علیه ایران اثرگذار بود. در شرایط خروج بریتانیا، در دوره ۱۰ ساله اجرای برجام، امکان تشدید موضع اروپا علیه ایران بویژه در موضوعات غیر هسته ای، برجسته تر می شود.

• خروج بریتانیا و رها شدن از محدودیت های اروپایی در تعاملات تجاری با ایران

همانگونه که بیانیه کمیونر سیاست خارجی اروپایی به مناسبت سالگرد برجام بیان کرد، هنوز تحریم های غیرهسته ای اتحادیه اروپا مربوط به برنامه موشکی، حقوق بشری و اتهامات تروریستی علیه ایران پابرجاست که برای اعضاء آن لازم الاجرا می باشد. خروج بریتانیا از اتحادیه اروپا، یا توجه به اثر منفی برگزیت بر رشد اقتصادی این کشور، سبب خواهد شد که این کشور و شرکت های بریتانیایی در تعاملات تجاری خود با دیگر کشورها بویژه ایران عملگرایانه تر عمل کرده و کمتر به محدودیتهای تحریمی توجه نماید.

• تضعیف فشار بر روسیه و عرضه گاز این کشور به اروپا به ضرر بدیل های عرضه گاز غیرروسی

بریتانیا یکی از اصلی ترین حامیان اعمال فشارهای تحریمی به روسیه در پی حوادث اوکراین در سیاست خارجی اتحادیه اروپا بود. با خروج بریتانیا، بلوک پیگیر تنش زدایی با روسیه شامل کشورهای آلمان، فرانسه و ایتالیا به ضرر بلوک متشکل از کشورهای اروپای شرقی تقویت خواهد شد. در این شرایط مجدداً احتمال تحقق پروژه هایی نظیر جریان جنوبی یا ترکیش استریم برای اتصال گاز روسیه به مرز یونان و ایتالیا و نیز خط لوله نورد استریم ۲ برای انتقال گاز بیشتر روسیه به آلمان تقویت خواهد شد. این امر خبر بدی برای ایران به عنوان یکی از بدیل های عرضه گاز به اروپا در پی تشدید تنش های اکرین و تلاش اروپا برای کاهش وابستگی گازی به روسیه می باشد. با احداث خطوط لوله نورد استریم-۲^۱ یا ترکیش استریم^۲، تقریباً کل افزایش تقاضای واردات گازی اروپا از سوی روسیه تصاحب شده و سهمی برای عرضه کنندگان بدیل از جمله ایران باقی نخواهد ماند.

۱. با ظرفیت انتقال سالانه $BCM/55$

۲. با ظرفیت انتقال سالانه $BCM/63$